

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

правових позицій Верховного Суду

У СІМЕЙНИХ СПОРАХ

за I півріччя 2019 року

ДАЙДЖЕСТ

правових позицій Верховного Суду у
сімейних спорах за I півріччя 2019 року

ЗМІСТ:

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ШЛЮБ	4
1. Відповідно до частини четвертої статті 25 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті. Правовідносини, з приводу яких виник спір у справі (розірвання шлюбу), не допускають правонаступництво.....	4
2. Надання додаткового строку для примирення є виключно правом суду, а не його обов'язком.....	4
3. Законом не передбачено примушення особи до збереження шлюбних відносин проти її волі.....	4
4. Посилання на періодичний спільний відпочинок не є достатнім для визнання факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у розумінні статті 74 СК України, без наявності інших ознак сім'ї.....	5
2. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР	5
1. Сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини, лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона впливає із змісту акта законодавства; така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.....	5
3. ПРАВО ПОДРУЖЖА НА СПІЛЬНЕ МАЙНО	6
1. У випадку відчуження майна одним із подружжя проти волі іншого з подружжя та у зв'язку з цим – неможливості встановлення його дійсної (ринкової) вартості, визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи. Такий підхід є гарантією справедливої сатисфакції особи у зв'язку з припиненням її права на спільне майно	6
2. Майно ФОП може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між кожним з подружжя з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів поділу його між кожним з подружжя.....	7
3. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. Внаслідок укладення кредитного договору у подружжя виникає зобов'язання в інтересах сім'ї у вигляді повернення-кредитних коштів, виконання якого подружжя здійснює як солідарні боржники.....	7
4. Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу	7
5. Правом на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме належних їй прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, уповноважених захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.	7
6. У зв'язку з викладеним у разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане	8
4. ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ	9
5. ПРО ПОНОВЛЕННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ.....	9

1. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків..... 9

6. АЛІМЕНТИ..... 10

1. Пеня за заборгованість зі сплати аліментів нараховується на весь розмір несплачених у відповідному місяці аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення..... 10

7. СПРАВИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ ОБОВ'ЯЗКІВ УТРИМУВАТИ ПОВНОЛІТНЮ ДИТИНУ 11

1. Суди дійшли обґрунтованого висновку, що відповідач може сплачувати аліменти на утримання повнолітнього сина у встановленому розмірі до закінчення його навчання..... 11
2. Той факт, що під час канікул дитина не проходить навчання, не є підставою для звільнення від передбаченого статтею 199 СК України обов'язку батьків утримувати повнолітнього сина, який продовжує навчання, оскільки канікулярний час входить в період навчання..... 11
3. Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини. Довідка з Пенсійного фонду України про отримання пенсії з інвалідності сама по собі не є підтвердженням того, у відповідача це єдине джерело доходів..... 12
4. Встановивши, що син сторін який продовжує навчання, потребує матеріальної допомоги, а відповідач має можливість її надавати, суди зробили обґрунтований висновок про часткове задоволення позову..... 12
5. Необхідність утримувати інших дітей не виключає обов'язку відповідача надавати матеріальну допомогу також своїй повнолітній дитині..... 12

8. СПРАВИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ ВЗАЄМВІДНОСИН ІЗ ОРГАНАМИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ТА ІНШІ ПИТАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ПРАВАМИ ДИТИНИ..... 13

1. Не зазначення позивачем конкретної адреси місця перебування дитини та не надання доказів на підтвердження повернення дитини на територію України виключає можливість встановити обов'язкові обставини, а саме: чи буде такий дозвіл відповідати найкращим інтересам дитини..... 13
2. Правочин є нікчемним, якщо його вчинено опікуном всупереч інтересам дитини без дозволу органу опіки та піклування, згода цього органу необхідна лише у випадку, коли дитина є власником (співвласником), або має право на користування жилим приміщенням, що відчужується..... 13
3. Права батьків щодо дитини є похідними від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й, у першу чергу, повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а тільки потім права батьків..... 13

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ШЛЮБ

1. Відповідно до частини четвертої статті 25 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті. Правовідносини, з приводу яких виник спір у справі (розірвання шлюбу), не допускають правонаступництво.

Справу про розірвання шлюбу між сторонами місцевим судом було розглянуто без відповідача, яка не отримувала позовної заяви, повідомлення про виклик до суду та ухваленого судом першої інстанції рішення.

..... «апеляційний суд вирішив спір щодо померлої особи та не врахував, що у відповідності до частини четвертої статті 25 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті».

Згідно з пунктом 6 частини першої статті 205 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо, зокрема, померла фізична особа, яка була однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Так, відповідно до пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією зі сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Згідно із частиною першою статті 414 ЦПК України судове рішення, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в касаційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу.

Оскільки правовідносини, з приводу яких виник спір у цій справі, не допускають правонаступництва, то провадження у справі слід закрити.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 10 січня 2019 року № 709/3035/15-ц можна ознайомитися [за посиланням](#).

2. Надання додаткового строку для примирення є виключно правом суду, а не його обов'язком.

Згідно із статтею 111 СК України суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства.

Закон не визначає, які саме заходи можуть застосовуватися судом для примирення подружжя, і це не випадково, оскільки такі питання можуть вирішуватися виключно у процесі розгляду конкретної справи. Важливою особливістю справ про розірвання шлюбу є те, що суд з урахуванням усіх фактичних обставин може відкласти розгляд справи та призначити подружжю строк для примирення (частина п'ята статті 191 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року в редакції, чинній на час ухвалення оскаржуваних судових рішень (далі – ЦПК України 2004 року))

Системний аналіз норм СК України вказує на те, що шлюб може бути розірвано в судовому порядку лише за умови, якщо встановлено, що подальше спільне життя подружжя, збереження шлюбу суперечитиме інтересам одного з них чи інтересам їх дітей. З цією метою суди повинні уникати формалізму при вирішенні позовів про розірвання шлюбу, повно та всебічно з'ясувати фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, враховувати наявність малолітньої дитини, дитини-інваліда та інші обставини життя подружжя, забезпечувати участь у судовому засіданні, як правило, обох сторін, вживати заходів до примирення подружжя.

Отже, надання додаткового строку для примирення є виключно правом суду, а не його обов'язком.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 30 травня 2019 року № 442/6319/16-ц можна ознайомитися [за посиланням](#).

3. Законом не передбачено примушення особи до збереження шлюбних відносин проти її волі.

Статтею 51 Конституції України передбачено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Відповідно до статті 24 СК України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається.

Частинами третьою, четвертою статті 56 СК України передбачено право кожного з подружжя припинити шлюбні відносини. Примушування до припинення шлюбних відносин, примушування до їх збереження є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканість і може мати наслідки, встановлені законом.

Відповідно до частини першої статті 110, статті 112 СК України позов про розірвання шлюбу може бути пред'явлений одним із подружжя. Суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітньої дитини, дитини з інвалідністю та інші обставини життя подружжя. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.

Таким чином, врахувавши наведені норми права і встановивши, що подальше спільне життя і збереження шлюбу суперечить інтересам позивача, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про наявність підстав для розірвання шлюбу.

Доводи касаційної скарги про те, що суди попередніх інстанцій вирішили спір без встановлення фактичних обставин справи, тому що не задовольнили його клопотання про розгляд справи за безпосередньої участі позивача, є безпідставними, оскільки позивач, відповідно до частини третьої статті 211 ЦПК України, заявила клопотання про розгляд справи за її відсутності, що є її процесуальним правом.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 21 березня 2019 року № 569/1011/18–ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

4. Посилання на періодичний спільний відпочинок не є достатнім для визнання факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у розумінні статті 74 СК України, без наявності інших ознак сім'ї.

Суд у рішенні не навів, якими доказами підтверджено, що в указаний період сторони мали спільний бюджет, вони вели спільне господарство, були пов'язані виконанням взаємних прав і обов'язків та спільним побутом, тобто між ними склалися установлені відносини, що притаманні подружжю.

За частиною другою статті 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Відповідно до положень статті 74 СК України якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 цього Кодексу.

При застосуванні статті 74 СК України, що регулює поділ майна осіб, які проживають у фактичних шлюбних відносинах, судам необхідно враховувати, що правило зазначеної норми поширюється на випадки, коли чоловік та жінка не перебувають у будь-якому іншому шлюбі і між ними склалися установлені відносини, що притаманні подружжю.

Отже, проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу є спеціальною (визначеною законом) підставою для виникнення у них певних прав та обов'язків.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2019 року № 522/25049/16–ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

2. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

1. Сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини, лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона впливає із змісту акта законодавства; така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

У частині другій статті 7 СК України закріплена можливість врегулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками.

Стаття 9 СК України визначає загальні межі договірного регулювання відносин між подружжям, а саме: така домовленість не повинна суперечити вимогам СК України, іншим законам та моральним засадам суспільства. Під вимогами законів у цьому випадку слід розуміти імперативні норми, що встановлюють заборону для договірного регулювання відносин подружжя.

Договір, у тому числі шлюбний договір, насамперед є категорією цивільного права, то відповідно до статті 8 СК України у випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Частина третя статті 6 ЦК України передбачає, що сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, надаючи, таким чином, особам право вибору: використати існуючі норми законодавства для регулювання своїх стосунків або встановити для цих стосунків власні правила поведінки.

Принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше, можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

Таким чином, сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини, лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона впливає із змісту акта законодавства; така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

Про необхідність застосування норм ЦК України при визнанні шлюбного договору недійсним міститься вказівка і у статті 103 СК України.

Виходячи зі змісту статей 9, 103 СК України, статей 203, 215 ЦК України, підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству

України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Відповідно до частини п'ятої статті 93 СК України за шлюбним договором не може передаватись у власність одному із подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Частинами другою, третьою та п'ятою статті 97 СК України встановлено, що сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 13 березня 2019 року № 457/74/16-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

3. ПРАВО ПОДРУЖЖЯ НА СПІЛЬНЕ МАЙНО

1. У випадку відчуження майна одним із подружжя проти волі іншого з подружжя та у зв'язку з цим - неможливості встановлення його дійсної (ринкової) вартості, визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи. Такий підхід є гарантією справедливої сатисфакції особі у зв'язку з припиненням її права на спільне майно.

Тлумачення статті 61 СК України свідчить, що спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були набуті.

Відповідно до частини четвертої статті 263 ЦПК України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 (провадження № 14-325цс18) зроблено висновок, що «у статті 60 СК України закріплено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно

від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таке ж положення містить і стаття 368 ЦК України. Частиною першою статті 70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. Зазначені норми закону свідчать про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, в тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує».

Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша, друга статті 71 СК України), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 ЦК України).

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 09 січня 2019 року № 643/4589/15-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

2. Майно ФОП може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між кожним з подружжя з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів поділу його між кожним з подружжя.

Згідно зі статтею 52 ЦК України ФОП відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

ФОП, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у спільній сумісній власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна.

Отже, майно ФОП, яке використовується для її господарської діяльності, вважається спільним майном подружжя, як і інше майно, набуто в період шлюбу, за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів.

Використання зазначеного майна одним з подружжя для здійснення підприємницької діяльності може бути враховано під час обрання способу поділу цього майна.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 06 березня 2019 року № 611/522/15-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

3. При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. Внаслідок укладення кредитного договору у подружжя виникає зобов'язання в інтересах сім'ї у вигляді повернення кредитних коштів, виконання якого подружжя здійснює як солідарні боржники.

Встановивши, що позивачем у період перебування у шлюбі з відповідачем укладено кредитний договір для придбання квартири, право власності на частину якої визнано за відповідачем, та після розірвання шлюбу ним погашено вказаний кредит, суди дійшли правильного висновку про наявність підстав для поділу боргового зобов'язання порівну між колишнім подружжям.

Згідно зі статтею 65 СК України при укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 13 березня 2019 року № 490/6024/16-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

4. Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу.

Згідно частини третьої статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які

хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Аналогічний по суті висновок зроблено у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 жовтня 2018 року у справі № 654/1528/17.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 06 березня 2019 року № 317/3272/16-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

5. Правом на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме належних їй прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, уповноважених захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.

Статтею 60 СК України закріплено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таке ж положення містить і стаття 368 ЦК України.

Згідно з частиною третьою статті 65 СК України для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена.

Відповідно до частини четвертої статті 369 ЦК України правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень.

Наведене узгоджується з правовим висновком Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 (провадження № 14-325цс18) у яких Верховний Суд відійшов від правових висновків, викладених у постановках від 07 жовтня 2015 року у справі № 6-1622цс15, від 27 січня 2016 року у справі №6-1912цс15 та від 30 березня 2016 року у справі № 6-533цс16, у яких Верховний Суд України дійшов висновку про те, що укладення одним із подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо судом буде встановлено, що той з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, та третя особа - контрагент за таким договором, діяли недобросовісно, зокрема, що третя особа знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності, і що той з подружжя, який укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

Відступаючи від правового висновку Верховного Суду України, викладеного у наведених вище справах, Велика Палата Верховного Суду вказала, що він суперечить принципу рівності як майнових прав подружжя, так і рівності прав співвласників, власність яких є спільною сумісною, без визначення часток, та вважала, що відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення правочину позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до частини четвертої статті 369, статті 215 ЦК України надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності. При цьому закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди усіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи – контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору.

Згода подружжя на вчинення іншим з подружжя правочину є за своєю правовою природою окремим одностороннім правочинном, що має бути укладений письмово.

З урахуванням цих норм правом на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме належних їй прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, уповноважених захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.

Ухвалюючи оскаржувані рішення, суди неправильно застосували до виниклих правовідносин норми матеріального права та дійшли помилкових висновків про відсутність підстав для визнання недійсним оспорюваного позивачем іпотечного договору, оскільки договір іпотеки, укладений між позивачем та банком без нотаріально посвідченої згоди відповідача, яка є співвласником предмета іпотеки в силу вимог статті 60 СК України і така обставина не спростована відповідачами, а тому є всі підстави для визнання оскаржуваного договору недійсним відповідно до вимог статей 203, 205, 215 ЦК України.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 27 березня 2019 року № 643/6453/17 можна ознайомитися [за посиланням](#)

6. У зв'язку з викладеним у разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане.

Тому сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя.

Статтею 60 СК України визначено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

Той із подружжя, який порушує питання про спростування зазначеної презумпції, зобов'язаний довести обставини, що її спростовують.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 57 СК України особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй (йому) особисто.

Отже, належність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його під час шлюбу, але й спільною участю подружжя коштами або працею в набутті майна. Застосовуючи норму статті 60 СК України та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя.

Тобто статус спільної сумісної власності визначається такими критеріями:

1) час набуття майна;

2) кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття).

Норма статті 60 СК України вважається застосованою правильно, якщо набуття майна відповідає цим чинникам.

У зв'язку з викладеним у разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане.

Тому сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя.

Розмір часток майна дружини та чоловіка при поділі майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, визначається за правилами статті 70 СК України.

Відповідно до частини першої статті 70 СК України у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Установивши, що житловий будинок із вбудованим об'єктом торгівлі, придбані під час перебування сторін у шлюбі, оскільки протилежного відповідачами не доведено, суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку, що вказане майно було спільним сумісним май-

ном подружжя.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 29 травня 2019 року № 522/19610/15-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

4. ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

1. Суди за правилами цивільного судочинства повинні встановлювати обставини, що підтверджують або спростовують факт народження особи, та залежно від установлених обставин вирішувати питання про неправильність актового запису і зобов'язання відповідача внести зміни до цього запису.

У справі спірні правовідносини пов'язані з установленням місця народження дитини і залежно від цього - правильності чи помилковості актового запису про її народження.

Актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків (частина перша статті 49 Цивільного кодексу України; далі

- ЦК України). Актом цивільного стану є, зокрема, народження фізичної особи, встановлення її походження, та ін. (частина друга статті 49 ЦК України).

Аналогічні за змістом приписи закріплені у статті 2 Закону України від 01 липня 2010 року

№ 2398-VI «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (далі - Закон).

Державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи й офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті (частина перша статті 9 Закону).

Внесення змін до актового запису цивільного стану проводиться відповідним органом державної реєстрації актів цивільного стану за наявності достатніх підстав. За наслідками перевірки зібраних документів орган державної реєстрації актів цивільного стану складає обґрунтований висновок про внесення змін до актового запису цивільного стану або про відмову в цьому. У разі відмови у внесенні змін до актового запису цивільного стану у висновку вказуються причини відмови та зазначається про можливість її оскарження в судовому порядку (частина перша статті 22 Закону).

Порядок внесення змін до актових записів цивільного стану також регулюють Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 12 січня 2011 року №

96/5 (далі - Правила).

Згідно з пунктом 1.1 розділу I Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, які складено органами державної реєстрації актів цивільного стану України, проводиться районними, районними у містах, міськими (міст обласного значення), міськрайонними, міжрайонними відділами державної реєстрації актів цивільного стану головного територіального управління юстиції у випадках, передбачених чинним законодавством. У разі відмови у внесенні змін до актових записів цивільного стану у висновку відділу державної реєстрації актів цивільного стану вказуються причини відмови та зазначається про можливість оскарження його у судовому порядку.

Відповідно до пункту 2.13 Правил підставою для внесення змін в актові записи цивільного стану є, зокрема, рішення суду про встановлення неправильності в актовому записі цивільного стану.

Правовий висновок щодо правильного застосування пункту 2.13 Правил викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 14 листопада 2018 року (справа № 425/2737/17), у якій зазначено, що суди за правилами цивільного судочинства повинні встановлювати обставини, що підтверджують або спростовують факт народження особи, та залежно від установлених обставин вирішувати питання про неправильність актового запису і зобов'язання відповідача внести зміни до цього запису. У справах про оскарження відмови внести за заявою особи зміни до актового запису цивільного стану суд за правилами адміністративного судочинства вивчає наявність чи відсутність достатніх підстав для прийняття відповідного рішення, зокрема перевіряє, чи відповідні рішення прийняті на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а також чи прийняті вони обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення. Завдання адміністративного суду в таких справах полягає насамперед у перевірці додержання процедури розгляду та прийняття органом реєстрації актів цивільного стану відповідного рішення. Адміністративний суд, розглядаючи такі справи, не має права виходити за межі їх публічно-правових аспектів і встановлювати юридичні факти, що мають значення для внесення змін до актових записів цивільного стану.

Детально з текстом постанови Верховного Суду від 13 березня 2019 року № 466/1150/18 можна ознайомитися [за посиланням](#)

5. ПРО ПОНОВЛЕННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

1. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків.

Тлумачення пункту 2 частини першої статті 164 СК України

6. АЛІМЕНТИ

1. Пеня за заборгованість зі сплати аліментів нараховується на весь розмір несплачених у відповідному місяці аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення.

Розмір пені за місячним платежем розраховується так: заборгованість зі сплати аліментів за конкретний місяць (місячний платіж) необхідно помножити на кількість днів заборгованості, які відраховуються з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому мали бути сплачені, але не сплачувалися аліменти, до дня їх фактичної виплати (при цьому день виконання зобов'язання не включається до строку заборгованості) та помножити та 1 відсоток. Тобто, заборгованість за місяць x кількість днів заборгованості x 1 %.

За цим правилом обраховується пеня за кожним простроченим місячним платежем.

Загальний розмір пені становить суму розмірів пені, обрахованої за кожним місячним (періодичним) платежем.

У разі виплати аліментів частинами, необхідно зазначити, що якщо такі часткові платежі вчинені протягом місяця, у якому повинні сплачуватися аліменти, і їх загальна сума становить місячний платіж, визначений у рішенні суду про стягнення аліментів, вважається, що той з батьків, який повинен сплачувати аліменти, виконав ці зобов'язання.

У разі, якщо місячний платіж сплачено не у повному розмірі, то пеня буде нараховуватися з першого дня місяця, наступного за місяцем сплати чергового платежу, на різницю між розміром, який мав бути сплачений на утримання дитини, та розміром фактично сплачених аліментів з урахуванням строку прострочення та ставки пені - 1 %.

Строк прострочення вираховується з урахуванням раніше зазначеного правила і починає перебіг з першого дня місяця, наступного за місяцем внесення періодичного платежу, до дня, який передує дню сплати заборгованості.

У разі, якщо заборгованість зі сплати аліментів погашено частково в іншому місяці, то визначення пені на заборгованість зі сплати аліментів розраховується з урахуванням розміру несплаченої частки аліментів за певний місяць з дня сплати частки місячного платежу і до дня, який передує дню погашення заборгованості за відповідним місячним платежем, помножену на 1 %.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 03 квітня 2019 року № 333/6020/16-ц можна ознайомитися за посиланнями:

<https://bit.ly/2MOSiIE> - постанова

<https://bit.ly/2NOgtEL> - окрема думка

дозволяє зробити висновок, що ухилення від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини може бути підставою для позбавлення батьківських прав лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Позбавлення батьківських прав є виключною мірою, яка тягне за собою серйозні правові наслідки як для батька (матері), так і для дитини (стаття 166 СК України).

Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків.

Таким чином, позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 30 січня 2019 року № 361/4928/17 та від 20 березня 2019 року № 134/1342/16-ц можна ознайомитися за посиланнями:

<https://bit.ly/2M950mv>

<https://bit.ly/2KCTFYM>

7. СПРАВИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ІЗ ОБОВ'ЯЗКІВ УТРИМУВАТИ ПОВНОЛІТНЮ ДИТИНУ

1. Суди дійшли обґрунтованого висновку, що відповідач може сплачувати аліменти на утримання повнолітнього сина у встановленому розмірі до закінчення його навчання.

Доводи касаційної скарги про те, що на утриманні позивача знаходиться теперішня дружина та двоє її дітей від першого шлюбу є необґрунтованими, оскільки судом апеляційної інстанції встановлено, що відповідач є працездатною особою, отримує регулярний дохід та аліменти на утримання дітей, які відповідачем не усиновлені, тому обов'язку щодо їх утримання відповідач не має.

Відповідно до статті 199 СК України, якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. Право на утримання припиняється у разі припинення навчання. Право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання.

Згідно із статтею 200 СК України суд визначає розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) платника аліментів з урахуванням обставин, зазначених у статті 182 цього Кодексу. При визначенні розміру аліментів з одного з батьків суд бере до уваги можливість надання утримання другим з батьків, своїми дружиною, чоловіком та повнолітніми дочкою, сином.

Згідно із частиною першою статті 182 СК України при визначенні розміру аліментів суд враховує: стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення.

Ухвалюючи рішення про стягнення з відповідача на користь позивача частини від усіх видів доходу щомісячно, суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив із встановлених у справі фактичних обставин, зокрема врахував стабільний дохід відповідача, що підтверджено матеріалами справи, а також його можливість надавати матеріальну допомогу.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 04 березня 2019 року № 642/6726/16-ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

2. Той факт, що під час канікул дитина не проходить навчання, не є підставою для звільнення від передбаченого статтею 199 СК України обов'язку батьків утримувати повнолітнього сина, який продовжує навчання, оскільки канікулярний час входить в період навчання.

Стягнення аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання є одним із способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності, оскільки на період навчання вона не має самостійного заробітку та потребує матеріальної допомоги з боку батьків, які зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дітей, які продовжують навчатися, до досягнення ними двадцяти трьох років.

На відміну від правовідносин щодо участі батьків у додаткових витратах на дитину (стаття 185 СК України), правовідносини щодо обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина на період навчання регулюються главою 16 СК України, яка зокрема, передбачає обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, у спосіб сплати аліментів (статті 199, 200, 201 цього Кодексу). При визначенні розміру аліментів необхідно враховувати вартість навчання, підручників, проїзду до навчального закладу, проживання за місцем його знаходження. Норми цієї глави не встановлюють самостійного, окремого від аліментних зобов'язань, обов'язку батьків брати участь у додаткових витратах на дочку, сина, що викликані особливими обставинами.

Таким чином, обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів: досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18 років, але є меншим 23 років; продовження ними навчання; потреба у зв'язку з цим у матеріальній допомозі; наявність у батьків можливості надавати таку допомогу.

При встановленні потреби в утриманні повнолітньої дитини суд повинен враховувати всі джерела, що утворюють її дохід, обов'язок обох батьків із надання відповідної матеріальної допомоги та спроможність останніх її надавати.

Колегія суддів не може погодитися із висновками судів щодо звільнення відповідача від обов'язку сплачувати аліменти під час перебування дитини на канікулах, оскільки чинним законодавством таке виключення не передбачено, а той факт, що під час канікул дитина не проходить навчання, не є підставою для звільнення від передбаченого статтею 199 СК України обов'язку батьків утримувати повнолітнього сина, який продовжує навчання, оскільки канікулярний час входить в період навчання.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 23 січня 2019 року № 346/103/17 можна ознайомитися [за посиланням](#)

3. Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини. Довідка з Пенсійного фонду України про отримання пенсії з інвалідності сама по собі не є підтвердженням того, у відповідача це єдине джерело доходів.

Відповідач перебуває в працездатному віці, у зв'язку з чим має можливість надавати кошти на утримання дочки, яка продовжує навчання.

При цьому суд не взяв до уваги посилання відповідача про наявність у нього інвалідності третьої групи та довідку з Пенсійного фонду України про те, що він отримує пенсію з інвалідності, як на підставу для відмови у задоволенні позову, виходячи з такого.

Як вбачається з копії довідки про встановлення відповідачу інвалідності третьої групи, в ній відсутні рекомендації щодо неможливості працювати, тобто його не визнано непрацездатним, а тільки рекомендовані певні обмеження в роботі.

Відповідач знаходиться у працездатному віці, друга група інвалідності була змінена на третю, тобто стан його здоров'я поліпшився, отже, він має можливість надавати кошти на утримання дочки, яка продовжує навчання.

Довідка з Пенсійного фонду України про отримання пенсії з інвалідності сама по собі не є підтвердженням того, у відповідача це єдине джерело доходів.

Посилання відповідача на те, що його було позбавлено батьківських прав є безпідставними, оскільки особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини (частина друга статті 166 СК України).

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 27 лютого 2019 року № 760/17457/16–ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

4. Встановивши, що син сторін який продовжує навчання, потребує матеріальної допомоги, а відповідач має можливість її надавати, суди зробили обґрунтований висновок про часткове задоволення позову.

Згідно частини другої статті 27 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

В постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 серпня 2018 року у справі № 748/2340/17 зроблено висновок по застосуванню статті 199 СК України, який полягає в тому, що «обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують

навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів: походження дитини від батьків або наявність між ними іншого юридично значущого зв'язку (усиновлення); досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років; продовження ними навчання; потреба у зв'язку з цим у матеріальній допомозі; наявність у батьків можливості надавати таку допомогу (батьки самі мають бути працездатними та мати такий заробіток, який дозволив би їм утримувати себе та свою повнолітню дитину)».

Встановивши, що син сторін який продовжує навчання, потребує матеріальної допомоги, а відповідач має можливість її надавати, суди зробили обґрунтований висновок про часткове задоволення позову.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 05 червня 2019 року № 754/866/18 можна ознайомитися [за посиланням](#)

5. Необхідність утримувати інших дітей не виключає обов'язку відповідача надавати матеріальну допомогу також своїй повнолітній дитині.

При визначенні розміру аліментів з одного з батьків суд бере до уваги можливість надання утримання другим із батьків, своїми дружиною, чоловіком та повнолітніми дочкою, сином.

Звертаючись до суду з позовом, позивач зазначила, що потребує матеріальної допомоги батька, посилаючись, зокрема, на витрати, пов'язані з навчанням, харчуванням, оскільки стипендія не покриває цих витрат.

У запереченнях на позовну заяву та в запереченнях на касаційну скаргу відповідач, посилаючись на те, що не працює та на його утриманні знаходиться інша дитина, вказав на неспроможність утримувати свою дочку ОСОБА_3

Відповідно до частини першої статті 182 СК України у редакції Закону від 26 січня 2016 року № 936–VIII, яка була чинною на момент виникнення між сторонами спірних правовідносин, при визначенні розміру аліментів суд враховує: стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення.

Посилання відповідача на те, що на його утриманні знаходиться інша дитина, є необґрунтованими, оскільки в матеріалах справи відсутні документи на підтвердження зазначених доказів. Крім того, необхідність утримувати інших дітей не виключає обов'язку відповідача надавати матеріальну допомогу також своїй повнолітній доньці - ОСОБА_3, яка її потребує.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 17 квітня 2019 року № 644/3610/16–ц можна ознайомитися [за посиланням](#)

8. СПРАВИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ІЗ ВЗАЄМВІДНОСИН ІЗ ОРГАНАМИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ТА ІНШІ ПИТАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ПРАВАМИ ДИТИНИ

1. Не зазначення позивачем конкретної адреси місця перебування дитини та не надання доказів на підтвердження повернення дитини на територію України виключає можливість встановити обов'язкові обставини, а саме: чи буде такий дозвіл відповідати найкращим інтересам дитини.

Сама по собі можливість поїздки за кордон не є безумовним свідченням того, що така поїздка відповідає найкращим інтересам дитини, оскільки істотне значення має країна поїздки, мета такої поїздки та період поїздки.

Надання дозволу на виїзд дитини за кордон без зазначення конкретної адреси місця перебування дитини за межами України та не надання доказів на підтвердження повернення дитини на територію України створить ситуацію правової невизначеності та непрогнозованості.

Доводи касаційної скарги про те, що при ухваленні оскаржуваних рішень суди не взяли до уваги найкращі інтереси дитини, не заслуговують на увагу, оскільки суд апеляційної інстанції правильно виходив із того, що чинним законодавством встановлено певний порядок виїзду неповнолітньої дитини за кордон, який позивачем не було дотримано.

Виходячи з практики Європейського суду з прав людини, право на вмотивованість судового рішення сягає своїм корінням більш загального принципу, втіленого в Конвенції, який захищає особу від сваволі; рішення національного суду повинно містити мотиви, які достатні для того, щоб відповісти на істотні аспекти доводів сторони (рішення у справі

«Руїз Торія проти Іспанії», §§ 29–30). Це право не вимагає детальної відповіді на кожен аргумент, використаний стороною; більше того, воно дозволяє судам вищих інстанцій просто підтримати мотиви, наведені судами нижчих інстанцій, без того, щоб повторювати їх (§ 2 рішення у справі «Хірвісаарі проти Фінляндії»).

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 03 липня 2019 року № 643/1090/17 можна ознайомитися [за посиланням](#)

2. Правочин є нікчемним, якщо його вчинено опікуном всупереч інтересам дитини без дозволу органу опіки та піклування, згода цього

органу необхідна лише у випадку, коли дитина є власником (співвласником), або має право на користування жилим приміщенням, що відчужується.

Зі змісту частини першої статті 71 ЦК України, частини першої статті 224 ЦК України правочин є нікчемним, якщо його вчинено опікуном всупереч інтересам дитини без дозволу органу опіки та піклування, згода цього органу необхідна лише у випадку, коли дитина є власником (співвласником), або має право на користування жилим приміщенням, що відчужується.

Такий же правовий висновок викладено у постанові Верховного Суду України від 30 березня 2016 року у справі № 6–232цс16.

Таким чином, малолітня мала право лише на проживання у спірній квартирі до укладення оспорюваного договору купівлі-продажу.

Враховуючи, що права та інтереси малолітньої вчиненням оспорюваного правочину не порушені, то відсутні правові підстави для визнання його недійсним. Малолітня має право на проживання за місцем проживання кожного з батьків, а тому її житлові права відчуженням квартири, що належала її бабі, не порушені.

Позивач є бабою малолітньої, не є її опікуном, а отже, а тому на неї не поширюються обмеження, передбачені статтею 71 ЦК України. За таких обставин, помилковим є посилання на нікчемність договору купівлі-продажу квартири.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 20 березня 2019 року № 1612/2343/12 можна ознайомитися [за посиланням](#)

3. Права батьків щодо дитини є похідними від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й, у першу чергу, повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а тільки потім права батьків.

У статті 7 СК України визначено необхідність забезпечення дитині можливості здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини.

Згідно із частинами другою та четвертою статті 155 СК України батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом.

Відповідно до частини першої статті 164 СК України мати, бать-

ко можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; жорстоко поведуться з дитиною; хронічно зловживають алкоголем або наркотиками; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Верховний Суд виходить з того, що ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчальних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках, при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи, відмовити в позові про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків. Ухвалюючи таке рішення, суд має право вирішити питання про відібрання дитини у відповідача і передачу органам опіки та піклування (якщо цього потребують її інтереси), але не повинен визначати при цьому конкретний заклад.

Детально з текстом постановами Верховного Суду від 24 квітня 2019 року № 300/908/17 можна ознайомитися [за посиланням](#)

Виконавці Дайджесту:

Сандулєєва Вікторія

адвокат, член Секції з сімейного права НААУ

Куриленко Рада

адвокат, член Секції з сімейного права НААУ

Нечипорук Іванна

секретар Секції з сімейного права НААУ